Parašė Povilas Gylys
Šeštadienis, 2010 Spalio 09 02:00 - Paskutinį kartą atnaujinta Antradienis, 2011 Balandžio 12 02:18

Jau seniai svarstau galimybę pradėti teisminį procesą prieš dokumentinio filmo „Vilties prezidentas“ autorių, V. Landsbergio sūnų V. V. Landsbergį jaunesnįjį. Iki šiol vis numodavau ranka. Tiek to – netiesa, skleidžiama apie mane ir mano buvusius bendražygius, tebūnie įskaičiuota į lietuviškos demokratijos kūrimo kaštus.

Tačiau noras pradėti teisminį procesą sustiprėjo, kai pradėjau stebėti V. Landsbergio vyresniojo iškeltą bylą garsiojo „Durnių laivo“ autoriaus rašytojo V. Petkevičiaus vaikams. Kol V. Landsbergis teisėsi dėl esą jo tėvą V. Žemkalnį žeminančių teiginių su pačiu rašytoju, ieškovą buvo galima šiek tiek suprasti. Bet kai jis pradėjo teistis su jo vaikais, o iš esmės su mirusiu žmogumi, padėtis tapo siaubinga, stačiai vaiduokliška.

Vaikai turi paneigti tai, ką jų tėvas rašytojas manė apie V. Landsbergio tėvą!!! Bet tai gali padaryti, atsisakydamas savo nuomonės ar ją patikslindamas, tik pats rašytojas. Tačiau jo jau nebėra. O vaikai neatsako už jokią – nei kam nors patinkančią, nei nepatinkančią tėvo nuomonę, kaip ir negali prisiimti nuopelnų, jeigu ta nuomonė kam nors atrodytų itin svarbi ar vertinga. Tai – tėvo nuomonė, kurią jis nusinešė į amžinybę. Ir nėra žemiškos jėgos, kuri galėtų priversti pasukti laiko tėkmę atgal ir taip ištaisyti padėtį. Bet Landsbergių šeima mano, kad tokia jėga yra ir kad ta jėga yra jie.

O juk Landsbergių šeima galėtų pasinaudoti demokratiškai šaliai priimtina galimybe – papasakoti plačiajai visuomenei, kokia buvo tikra V. Žemkalnio biografija, neapeinant tokių faktų, kaip jo dalyvavimas 1941-ųjų metų laikinojoje vyriausybėje, žydų geto projektavimas, pasitraukimas į Australiją, grįžimas į Tarybų Lietuvą, tarybų valdžios palankumas jam ir t. t. Tie,

kurie gyvenome tarybinėje santvarkoje, gerai suprantame (dabartiniam jaunimui tai suvokti sunkiau), kad tuos dalykus sujungti į nuoseklią, neprieštaringą grandinę yra nelengva.

 Pavyzdžiui, prie nacių veikusios ir jiems palankios laikinosios vyriausybės ministras ir privilegijuotas tarybinis kultūros veikėjas ir nusipelnęs architektas viename asmenyje, ką nori sakyk, vis dėlto nedera. To derinio perprasti, matyt, negalėjo ir V. Petkevičius. Be to, jis – aš jį neblogai pažinojau iš Atgimimo laikotarpio – turėjo lakią vaizduotę ir polinkį į tonizuojančias substancijas. Dėl to jo vaizduotės vaisiai galėjo būti ir tolokai nuo tikrovės.

Beje, nuo velionio rašytojo vaizduotės esu nukentėjęs ir aš. Bet teistis su juo ar jo vaikais nežadu. Atvirkščiai, aš, kol gyvas, rašytoją prisiminsiu su šypsena kaip ryškią, spalvingą, nestandartinę, tegu ir neidealią, asmenybę. Galiausiai – o kuris iš mūsų esame idealus?

Jeigu rašytojas ką nors prikūrė, tai galima pataisyti. Kaip sakiau – pateikti visuomenei tikrą, neiškarpytą ir nepagražintą V. Žemkalnio gyvenimo aprašymą ir taip apginti velionio garbę. Tai yra bene vienintelis būdas padėčiai pataisyti. Bet tai kažkodėl nėra daroma. Kodėl?

Vietoj to Landsbergių šeima (deja, Vytautą remia ir jo brolis Gabrielius) griebiasi teisinių priemonių ten, kur jos negalioja. Lietuviškų teismų priimami sprendimai velioniui rašytojui negalioja, nes žemiškų teismų teisėtvarka Anapilio nepasiekia. Ten galioja Paskutiniojo teismo nutartys ir sprendimai.

Tiesa, tais teisiniais procesais bandoma paveikti gyvus rašytojo, nuo kurio, kaip minėjau, yra kliuvę ir man, vaikus, kurie neatsako už tėvus ir kurie JAU NEGALI pakeisti savo tėvo nuomonės. Stebiuosi teismais, kurie imasi nagrinėti tokius ieškinius, nes tai dvelkia šventvagyste, iššūkiu Dievui, tuo, ką anglai vadina *hubris*.

Mano galimas ieškinys Landsbergiui jaunesniajam šiuo požiūriu būtų kitoks – jis skirtas gyvam žmogui (linkiu ilgų metų ir geros sveikatos), kuris puikiausiai gali pats apsiginti.

Norėčiau, kad 1995 metais sukurto filmo „Vilties prezidentas“ kūrėjas V. V. Landsbergis paneigtų tame filme pateikiamus, tačiau tiesos neatitinkančius teiginius, kad tuometinė valdžia ir

aš, kaip tuometinis užsienio reikalų ministras, vedinas politinio keršto motyvais nusprendžiau atšaukti Stasį Lozoraitį iš ambasadoriaus Jungtinėse Valstijose posto ir tuo padariau didelę žalą valstybei ir kartu diplomatijai.

Šis filmas ta pradžia rodomas per įvairius Lietuvos televizijos kanalus, ypač valstybinių švenčių išvakarėse. Jį žiūri šimtai tūkstančių žmonių: mano buvę ir dabartiniai studentai, bendradarbiai, žemiečiai, giminės. Jį mato ir mano šeima, todėl anūkui turiu aiškintis (vaikai tą istoriją žino), kaip buvo iš tikrųjų.

O buvo taip (remiuosi dokumentais). Dar iki Lietuvos demokratinės darbo partijos atėjimo į valdžią 1992 m. lapkričio pabaigoje, t.y. tų metų spalio 1 dieną, tuometinis užsienio reikalų ministras A. Saudargas teikė LR Aukščiausiosios Tarybos užsienio reikalų komisijai Lietuvos ambasadorių JAV Stasį Lozoraitį paskirti Lietuvos ambasadoriumi Italijoje. Tame komisijos posėdyje A. Saudargas paaiškino (kartoju pažodžiui komisijos posėdžio protokolą): *„Šiuo klausimu pravestos konsultacijos su italais, kalbėtasi su pačiu p. S. Lozoraičiu. Trumpam pareigos bus sudvejintos, paskui atskirsim. Ponas Lozoraitis pasirinko Italiją, matyt, dėl šeimyninių aplinkybių“.*

Iš šios ištraukos aišku, kad S. Lozoraičio perkėlimas iš Jungtinių Valstijų į Italiją užsienio ministerijos vadovybės buvo aptartas su pačiu ambasadoriumi ir, matyt, suderintas su Aukščiausiosios Tarybos prezidiumo vadovybe ir AT pirmininku V. Landsbergiu asmeniškai.. Tai rodo tolesnė įvykių seka, nes be tuometinio faktinio šalies vadovo žinios kiti žingsniai būtų buvę visiškai neteisėti.

Užsienio reikalų komisija pasipriešino tokiam nutarimui ir iš pradžių atidėjusi klausimo svarstymą, kitame savo posėdyje A. Saudargo siūlymą vienbalsiai atmetė. Jie buvo už tai, kad S.Lozoraitis liktų Vašingtone. Nepaisant to, 1992 m. lapkričio 18 d. LR Užsienio reikalų ministerija paprašė (neįsivaizduojama, kad A. Saudargas tai padarė be V. Landsbergio žinios) Italijos Respublikos sutikimo priimti S. Lozoraitį ambasadoriumi. Italija sutiko ir 1993 m. sausio 21 d. atsiuntė atitinkamą dokumentą – agremaną. Taigi S. Lozoraičio noras persikelti į savo žmonos gimtinę šiuo požiūriu buvo patenkintas.

Pabrėžiu, kad nei naujoji valdžia, nei aš, kaip užsienio reikalų ministras, apie tai nieko nežinojome iki pat tos dienos, kai buvo gautas agremanas, nors perduodamas savo postą man p. A. Saudargas ne tik politinės etikos, bet ir valstybės reikalų tvarkingo tęstinumo vardan turėjo šia žinia pasidalinti. Bet to nepadarė. Apie savo planus persikelti iš Vašingtono į Romą man

nieko net mūsų asmeninių pokalbių metu nesakė ir pats ambasadorius, nors to reikalautų ne tik mandagumas, bet ir tarnybinė pareiga. Naujoji valdžia – šalies prezidentas, UR ministras – privalėjo pirmieji sužinoti apie tokius svarbius sprendimus.

Taigi apie S. Lozoraičio ketinimus patyriau tik 1993 m. sausio pabaigoje, jau įsibėgėjus prezidento rinkimams, kuriuose dalyvavo S.Lozoraitis ir A.Brazauskas. Tuomet ambasadoriui pasakiau, jog Italijos sutikimas jį priimti mūsų politinės jėgos nebus viešinamas ir kaip nors mūsų politinės jėgos naudojamas rinkiminėje kampanijoje. Pats S.Lozoraitis rinkimų metu apie tai taip pat tylėjo.

Kai S. Lozoraitis 1993 metų vasario mėnesį prezidento rinkimus vis dėlto pralaimėjo, iškilo rūpestis – kaip jis toliau elgsis, ar jis pasirengęs persikelti į Italiją. Toks klausimas jam ir buvo užduotas, juolab kad ir Italijos vyriausybė laukė atsakymo. Tačiau iš S. Lozoraičio aplinkos, o taip pat iš tuometinės V. Landsbergio vadovaujamos opozicijos pasipylė kaltinimai, kad naujoji valdžia perkeldama jį iš Vašingtono į Romą kerštauja ambasadoriui, nori atsikratyti profesionalaus diplomato, jį sumenkinti ir panašiai.

Ši versija ir pateikiama neva dokumentiniame filme „Vilties prezidentas“, kuris iki šiol be perstogės rodomas Lietuvos žmonėms. Pabrėžiu – filme, kuris įkyriai įvardijamas dokumentiniu, nors dokumentai, deja, rodo ką kita: dar būdami valdžioje dešiniųjų vadai suderino su S. Lozoraičiu jo perkėlimą į Italiją, nors užsienio reikalų komisija tam prieštaravo. O A. Brazauskas ir P. Gylys buvo laikomi nežinioje, kol galiausiai dėl susidariusių (ar surežisuotų?) aplinkybių turėjo kaip nors ieškoti išeities iš keblios padėties. Nei sąmokslo, nei keršto tose paieškose nebuvo. Reikėjo spręsti dviejų labai svarbių atstovybių Vašingtone ir Romoje ateities klausimus.

Tačiau kita pusė, tai yra V. Landsbergis ir kompanija, begėdiškai klastojo faktus, nenorėjo pripažinti, kad velionio ambasadoriaus perkėlimas į Romą buvo sumanytas ir pradėtas dar gerokai prieš tai, kai LDDP atėjo į valdžią. 1993 metų pavasarį ir vasarą Lietuvos žmonės buvo itin smarkiai penimi visa šia netiesa – matyt, siekta pakirsti jų pasitikėjimą tuometine valdžia ir bet kokiomis priemonėmis (prisiminkime garsiuosius pakaunės miškų įvykius 1993 metų rudenį) grįžti, kaip sakoma, prie vairo ir lovio, nušalinus visais požiūriais blogą ir netikusią „komunistų“ valdžią. Deja, prie šių negražių „opozicijos“ darbelių prisidėjo ir velionis ambasadorius, kurį iki tol laikiau korektišku žmogumi. Tasai iš pažiūros garbus žmogus, apsimesdamas, esą jokio susitarimo tarp jo ir dešiniųjų „teisuolių“ dėl persikėlimo iš Vašingtono į Romą nė būt nebuvo, stengėsi sudaryti įspūdį, kad su juo politiškai susidorojama (!).

Visa ši netiesa ir pateikiama filme „Vilties prezidentas“, kuris štai jau kelintai žiūrovų kartai skiepija užgauliai nepelnytą priešiškumą mums, buvusiems LDDP lyderiams, šlykščiu melu nuodija tautos dvasią ir begėdiškai iškraipo istoriją.

Ką ir sakyti, nesiruošiu bylinėtis su velioniu ambasadoriumi S. Lozoraičiu – tesiilsi jis ramybėje. Netrikdysiu ir jo artimųjų, siekdamas iš jų išgauti tiesą. Tačiau netiesos paneigimo norėčiau sulaukti iš V. V. Landsbergio – to filmo kūrėjo, kuris rinkdamas medžiagą filmui, be to, būdamas V. Landsbergio sūnus bei A.Saudargo bendramintis, negalėjo nežinoti tikrosios ambasadoriaus perkėlimo iš Vašingtono į Romą istorijos. Juk Seimo ir URM archyvai nėra sudegę, o dauguma tų įvykių dalyvių tebėra gyvi. Gyvas – dar kartą ilgiausių metų – ir filmo autorius. Išsiaiškinkime tiesą, kol esame šios ašarų pakalnės gyventojai...

Dievaži, šiandien gal ir nekelčiau šio klausimo, jei ne byla V.Petkevičiaus vaikams, bet iš tikrųjų velioniui rašytojui, lyg norint parodyti: jei kas dar išdrįs panašiai elgtis su mūsų „garsios giminės“ atstovais, neturės ramybės ir po mirties. Ta byla mane sukrėtė savo makabriškumu.

Kita priežastis pradėti bylą yra noras prisidėti prie teisingesnės, mažiau iškraipytos ir vienos kurios „garsios giminės“ nuožiūra tvarkomos naujausių laikų istorijos. Būtų labai prasminga ir mūsų ainiams naudinga jau dabar išsklaidyti daugelį iš minėtos giminės melo nulipintų mitų apie nepriklausomos Lietuvos atkūrimo laikotarpį, kurių nemaža dalis yra susijusi su LDDP ir jos lyderių demonizavimu (pripažįstu – nebuvom angelai) ir besaikiu, visiškai nepelnytu dešiniųjų jėgų garbstymu bei sudievinimu.

Priminsiu, kad mūsų „elito“ dešiniajame „sparne“ slaptais gandonešystės laidais ir laideliais ir šiandien srovena dar viena – ambasadoriaus S.Lozoraičio nunuodijimo – istorija. O juk būdami ne tokia jau menka politine jėga, šie mūsų „aukštuomenės“ liūtai tą istoriją galėjo išsiaiškinti teisinėmis priemonėmis. Vietoje to pasirinkta purvadrabsta, seniai jų išmėgintas ir pamėgtas taškymosi juodais gandais būdas, kuris, deja, iki šiol atneša politinės naudos, nors tokią naudą velniai gaudo. Tiesa, šios istorijos filme nėra.

Galima drąsiai teigti, kad visas tas naujausių laikų istorijos, švelniai pasakysiu, šališkumas prisideda ir prie dabarties tiesos trūkumo, rinkėjų klaidinimo ir, vadinasi, prie demokratijos iškraipymo.

Be to, jeigu Landsbergių šeimos atstovai turi teisę į gerą vardą, tai kodėl tokia teise nepasirūpinus ir kitoms, taip pat ir mano šeimai? Ir kodėl man nepasirūpinus dabar, kad mano palikuonims dėl to nereikėtų kvaršinti galvos ateityje, kai manęs jau nebus, ir duoti į teismą V.V. Landsbergio atžalas. Niūriai pajuokausiu: juk sėkmingas „teisinis“ precedentas yra – tai Landsbergių šeimos byla prieš mirusio V.Petkevičiaus vaikus.

Beje, kas gali paneigti, kad Lietuvoje egzistuoja teisinė galimybė mano palikuonims būti nubaustiems už „blogus“ ar Landsbergiams neįtikusius tėvo, senelio darbus, kaip yra atsitikę su V.Petkevičiaus vaikais? Todėl ir sakau: gal ir padariau ką nors ne taip, bet S. Lozoraitį atšaukti iš Vašingtono į Romą sugalvojau ne aš ir ne velionis prezidentas A. Brazauskas. Šitai padaryti nusprendė dešiniųjų partijų „vadai“ ir galiausiai pats velionis ambasadorius.

Tai ir siekčiau įrodyti teisme, jeigu nuspręsčiau pradėti bylą prieš filmo „Vilties prezidentas“ kūrėją V.V.Landsbergį. Tik galvoju, ar verta. O kaip Jūs pasielgtumėte mano vietoje?..

P.S. Taigi manau, „dokumentalistui“ V.V. Landsbergiui derėtų išeiti viešumon ir dokumentais įrodyti, kad sąmokslas prieš S.Lozoraitį buvo ir kad vienas iš politinio susidorojimo su juo rengėjų esu aš. Tada teismo tikrai nebus ir filmas galės būti ir toliau rodomas Lietuvos visuomenei kaip korektiškos dokumentikos etalonas. Jei to padaryti filmo autorius negali, užtektų ir viešo atsiprašymo už jaunystės klaidas.

Povilas Gylys